

Олександр Коваленко, Олександр Рахно

ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ О.А. ТИЩИНСЬКОГО (1835–1896)

DOI: 10.5281/zenodo.5794184

© О. Коваленко, О. Рахно, 2021. СС BY 4.0

Мета дослідження полягає у реконструкції основних етапів життя та громадської діяльності О.А. Тищинського (1835–1896), який значною мірою прислужився розвитку громадянського суспільства, органів місцевого самоврядування, освіти, науки і культури на Чернігівщині. **Наукова новизна** публікації пов'язана з використанням нововиявлених джерел та історіографічного доробку, проаналізованих на підставі принципів історизму, об'єктивності та всебічності за допомогою сучасного методичного інструментарію. **Висновки.** Задіяна джерельна база дозволила з'ясувати напрямки багатогранної діяльності О.А. Тищинського, який належав до ліберально-демократичної інтелігенції і був одним з ключових персонажів у багатьох сферах життя Чернігівщини та активним учасником українського національного руху в регіоні у другій половині XIX ст. Член Чернігівської громади у 60-х і 90-х рр. XIX ст., гласний Чернігівського повітового і губерньського земських зібрань, Чернігівської міської думи, голова Чернігівської повітової земської управи, почесний мировий суддя, один з фундаторів Чернігівської громадської бібліотеки й очільників Чернігівського міського банку, О.А. Тищинський користувався значним авторитетом серед сучасників, які з повагою називали його «кумом». Відтак нагальною потребою видається оприлюднення творчої спадщини і вшанування пам'яті О.А. Тищинського.

Ключові слова: О.А. Тищинський, Харківсько-Київське студентське товариство, Чернігівська громада, Чернігівське повітове земство, Чернігівська міська дума, Чернігівський міський банк.

Серед чернігівських громадських діячів другої половини XIX ст. одне з чільних місць по праву належить Олександрю Амфіановичу Тищинському (1835–1896). Учасник Харківсько-Київського таємного студентського товариства (1856–1860), член Чернігівської громади, він тривалий час плідно працював у державних та самоврядних установах Чернігівської губернії і водночас відгукувався на актуальні життєві проблеми у місцевій та центральній пресі, вивчав минувшину регіону. Деякі аспекти життя та діяльності О.А. Тищинського знайшли відображення у розвідках М.М. Могилянського¹, П.С. Рейфмана², В.І. Дудка³, Г.В. Самойленка⁴, Ю.П. Милиці⁵. Втім, біографія, громадсько-політична діяльність і наукова спадщина О.А. Тищинського і до сьогодні належним чином не досліджені й не поціновані, що суттєво збіднює наші уявлення про історію Чернігівщини й України другої половини XIX – початку XX ст.

Олександр Амфіанович Тищинський народився 5 липня 1835 р. у с. Голубичі Городнянського повіту Чернігівської губернії (тепер – Чернігівського району Чернігівської обл.) у багатодітній сім'ї дрібномаєткових дворян Амфіана Петровича (?–1847) та Олександри Василівни Тищинських⁶. У родині окрім Олександра було троє синів і три доньки⁷.

Про рід Тищинських на сьогодні відомостей виявлено небагато. Відомо лише, що дід Олександра титулярний радник Петро Романович Тищинський на початку XIX ст. активно скуповував земельні ділянки у збіднілих селян і козаків⁸.

¹ Максимович Т. [Могилянський М.] Чернігівські мемуаристи (С. Русова та М. Грінченкова з Аркадієм Верзиловим) Рецензія. *Записки історично-філологічного відділу ВУАН*. Київ, 1929. Кн. XXV (1929). С. 358–373.

² Рейфман П.С. К истории кружка Тищинского, Лебедева, Манассейна (Из истории студенческого движения в 60-е гг. XIX в.). *Ученые записки Тартуского университета*. Тарту, 1959. Вып. 78. С. 144–171.

³ Дудко В. «Ранній» Олександр Тищинський: сторінки життя і творчості. *Сіверянський літопис*. 2006. № 6. С. 76–83.

⁴ Самойленко Г.В. Вірний друг Л. Глібова О. Тищинський. *Література та культура Полісся*: Зб. наук. пр. Ніжин, 2011. Вип. 63. С. 49–59.

⁵ Милиця Ю. Український громадський та політичний діяч Олександр Тищинський (1835–1896). *Juvenia studia*: Зб. студ. наук. пр. Чернівці, 2013. Вип. 3. С. 127–129.

⁶ Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО). Ф. 127. Оп. 1. Спр. 4690. Арк. 9.

⁷ Там само. Арк. 5; Милорадович Г.А. Родословная книга Черниговского дворянства. Санкт-Петербург, 1901. Т. 2. Ч. 6. С. 198; Модзалевський В.Л. Малоросійський Родословник / Упоряд. В.В. Томазов. Київ, 1998. Т. V. Вип. 2. С. 13.

⁸ Тищинський А. Образцы обликов. *Черниговские губернские ведомости*. 1888. № 55. 14 июля. Часть неофициальная. С. 6.

Батько Олександра А.П. Тищинський розпочав службу 23 вересня 1821 р. канцеляристом Чернігівського повітового суду і невдовзі одержав чин колезького регістратора (31 грудня 1824 р.). 25 лютого 1825 р. він був переведений до Чернігівської казенної палати і 10 червня 1829 р. призначений окружним лісничим. 31 грудня 1827 р. А.П. Тищинський одержав чин губерньського секретаря, а 31 грудня 1830 р. – колезького секретаря. Однак у 1836 р. він був звинувачений Чернігівською казенною палатою в «упущениях ... по службе» і залишив посаду. Він володів маєтком і 97 кріпаками чоловічої статі у с. Голубичі та 11 – у с. Тупичеві Городнянського повіту⁹.

Початкову освіту О.А. Тищинський здобув вдома під керівництвом батька і в 1847 р. вступив до Чернігівської чоловічої гімназії¹⁰. У 1856 р. О.А. Тищинський вирішив продовжити навчання у Харківському університеті. Однак вступити до університету натовді не поталанило, і щоб не втрачати рік, він 16 серпня 1856 р. успішно склав вступні іспити до Харківського ветеринарного училища. Проте там він довго не затримався, вибувши з числа його вихованців наприкінці того ж таки 1856 р. З другої спроби після успішного складання вступних іспитів («по русской словесности – хорошие (4); Закона Божия, французского языка, географии, физики – достаточные (3); латинского и немецкого языков, истории, математики средственные (2)») 3 вересня 1857 р. О.А. Тищинського було зараховано своєконтингентним студентом медичного факультету Харківського університету¹¹.

У Харкові О.А. Тищинський винаймав квартиру разом зі студентами університету П.В. Завадським та П.С. Єфименком, які справили значний вплив на його світогляд. 21 січня 1858 р. О.А. Тищинський писав своєму товаришеві по Чернігівській гімназії М.М. Рашевському: «Этот-то круг моего нового знакомства много помог мне в умственном отношении, так что мои убеждения социальные и религиозные во многом не сходные с прежними, гимназическими». Друзі заохотили О.А. Тищинського «заботиться и не забывать других, ближних наших»¹². У 1856 р. він вступив у Харківське таємне студентське товариство (керівники – Я.М. Бекман, П.В. Завадський, М.Д. Муравський, П.С. Єфименко) і мав псевдонім Петро Григорович Днепров. Товариство ставило собі за мету «перемену существующего в России порядка на республиканский»¹³. Участь О.А. Тищинського у Харківсько-Київському таємному студентському товаристві у 1856–1860 рр. проаналізована Б.П. Козьмїним та П.С. Рейфманом. Звернімо лише увагу на те, що він брав активну участь у роботі товариства, редагував його протиурядові відозви.

Разом з іншими членами Товариства О.А. Тищинський брав участь у студентських виступах проти сваволі адміністрації, які спалахнули у Харківському університеті в січні 1857 та квітні 1858 рр., за що разом з іншими (бл. 40 осіб) був виключений з університету й отримав «высочайший выговор». Проте О.А. Тищинському було дозволено продовжити навчання у Київському університеті Святого Володимира, де він перебував на медичному, а потім на юридичному факультеті.

У січні 1860 р. розпочалось слідство у справі Харківсько-Київського таємного студентського товариства. Під час допитів арештованих учасників Товариства та аналізу їх листування до кола підозрюваних потрапив й О.А. Тищинський. Він був заарештований вночі з 31 січня на 1 лютого 1860 р. Під час обшуку у нього було вилучено «большое количество материалов, свидетельствовавших об антиправительственных воззрениях», зокрема дві пародії на царські маніфести 1856 р., «изданные один по поводу заключения мира, второй – в связи с разрешением от бремени императрицы Марии Александровны, прокламация “Русскому воинству в Польше”, воззвание к украинцам, по определению комиссии, “закрывающее в себе опровержение высочайшего манифеста о мире и призыв к изменению образа правления в России”, прокламация на украинском языке “Голос з села”, “возбуждающая неудовольствие малороссиян к государю и правительству”», переписка з М.М. Рашевським, 28-й номер «Колокола» за 1858 р., низка копій заборонених творів, пасквілів на урядовців тощо. Начальник 1-го округу жандармів, генерал-майор І.В. Анненков зазначав: «Ни у кого из арестованных лиц не найдено такое количество выписок этого рода, и это одно только обстоятельство указывает на необходимость за ним надзора»¹⁴. Під час допитів О.А. Тищинський відкидав свою причетність до Товариства, не видав жодного з його членів, не визнавав свою провину і намагався «под видом мнимой искренности, ввести комиссию в заблуждение, прикидываясь наивным простаком»¹⁵. Лише на допиті 26 квітня 1860 р. під тиском показів інших обвинувачених він змушений

⁹ ДАЧО. Ф. 127. Оп. 1. Спр. 4690. Арк. 5–6.

¹⁰ Рейфман П.С. К истории кружка... С. 148.

¹¹ ДАЧО. Ф. 127. Оп. 1. Спр. 4690. Арк. 2

¹² Цит. за: Рейфман П.С. К истории кружка... С. 149.

¹³ Козьмин Б.П. Харьковские заговорщики 1856–1858 гг. Харьков: Пролетарий, 1930. С. 44.

¹⁴ Цит. за: Рейфман П.С. К истории кружка... С. 153.

¹⁵ Там же. С. 154.

був ззнатися у приналежності до Товариства, яке ставило своєю метою «распространение либеральных идей» і намагалося «водворить в России конституционный образ правления»¹⁶.

З 26 лютого по 24 червня 1860 р. О.А. Тищинський утримувався в Олексіївському рavelіні Петропавлівської фортеці у Санкт-Петербурзі¹⁷. Час на тоді був доволі ліберальний, і учасники Товариства отримали відносно легкі покарання – висилка або нагляд поліції у місцях проживання. О.А. Тищинський та його соратник по Товариству О.С. Лебедев, згідно з рішенням Слідчої комісії, затвердженим царем, після попередження, «что если еще когда-либо будут замечены в подобных поступках, то подвергнутся строжайшему взысканию», навіть отримали можливість продовжити навчання в одному з університетів країни, «с поручением их особенному наблюдению полицейского начальства»¹⁸. 23 червня 1860 р. міністр народної освіти Є.П. Ковалевський повідомив III Відділення, що вирішив направити їх до Дерптського (нині – Тартуського) університету.

29 червня 1860 р. О.А. Тищинський разом з О.С. Лебедевим прибули до Дерпта і були зараховані до складу студентів університету. О.А. Тищинський навчався на юридичному факультеті. Разом з тим, вони згідно з розпорядженням III Відділення потрапили під пильний нагляд університетського начальства, поліції та жандармерії¹⁹. Незважаючи на це, вони намагалися згуртувати навколо себе передове студентство та розгорнути антиурядову пропаганду. О.А. Тищинський разом з О.С. Лебедевим стали організаторами студентського гуртка, зуміли влаштуватися у безплатну школу для російських та естонських дівчат, де навчали їх російської мови, створили студентську касу взаємодопомоги та загальнодоступну бібліотеку, ба навіть зробили спробу навчати грамоті жандармів²⁰.

Поведінка «піднаглядних» студентів і, зокрема, О.А. Тищинського не подобалася керівництву університету, яке тільки й чекало нагоди, щоб його позбутися. Такий випадок незабаром трапився. Одного разу О.А. Тищинський різко відповів на зауваження проректора, який наказав йому збрити бороду. Зазначимо, що у 1860-х рр. борода для багатьох молодих людей була характерною ознакою «нігіліста», і суперечка набула принципового характеру. Проректор наказав посадити О.А. Тищинського у карцер, на що той відповів, що він «ни в коем случае не подчинится этому приговору и в случае принуждения будет сопротивляться всеми своими силами»²¹. На цій підставі університетський суд виніс вирок – виключити О.А. Тищинського з лав студентів. Вирок було надіслано попечителем округу фон-Брадке на затвердження міністру народної освіти. Останній повністю погодився з таким рішенням і зі свого боку визнав також необхідним «исключить Тищинского за дерзкие поступки его из университета, с тем, чтобы его не принимают ни в один из прочих университетов империи». 28 серпня 1861 р. Рада Дерптського (Тартуського) університету виключила О.А. Тищинського зі складу студентів юридичного факультету²².

30 серпня 1861 р. О.А. Тищинський залишив Дерпт і попрямував на батьківщину в Чернігівську губернію. На вимогу III Відділення 21 жовтня 1861 р. за ним було встановлено поліцейський нагляд²³. По дорозі додому О.А. Тищинський зупинився у Москві, де спробував відновитися у тамтешньому університеті, але безуспішно. Там же він зустрічався з опозиційно налаштованими студентами і наприкінці вересня 1861 р. отримав від одного з них, Є.О. Андрущенко, нелегальні часописи «Полярная Звезда» і «Колокол» для передачі його братові І.О. Андрущенку, якій натоді служив у Чернігівській межовій палаті, що О.А. Тищинський і виконав, прибувши до Чернігова²⁴.

Повернувшись додому, О.А. Тищинський улаштувався домашнім учителем у маєтку полковника П.П. Чичерина у с. Макишині Городнянського повіту Чернігівської губернії. Разом з тим, він регулярно навідувався до Чернігова, де, за словами С.О. Єфремова, «на початку 60-х років било досить сильне українське джерело». Тут мешкали відомі діячі українського руху Л.І. Глібов та І.П. Дорошенко, «оригінальний пропагатор Степан Ніс, “курін” якого був завжди одчинений для всіх, хто хотів напитися з криниці української свідомості»²⁵.

¹⁶ Там же. С. 155.

¹⁷ Сидоров Н.И. Список арестантов Алексеевского рavelина с 1850 по 1884 г. *Историко-революционный сборник* / Под ред. В.И. Невского. Москва–Ленинград: Государственное изд-во, 1926. Т. 3. С. 305.

¹⁸ Цит. за: Рейфман П.С. К истории кружка... С. 156.

¹⁹ Там же. С. 157.

²⁰ Там же. С. 160–162.

²¹ Там же. С. 163.

²² ДАЧО. Ф. 127. Оп. 1. Спр. 4690. Арк. 4.

²³ Рейфман П.С. К истории кружка... С. 164.

²⁴ Там же. С. 165.

²⁵ Єфремов С. Людина гармонії. Пам'яті І.Л. Шрага (11 квітня 1919 р.). *Книгарь*. Київ, 1919. Ч. 21. Травень. Стоп. 1424.

У Чернігові О.А. Тищинський познайомився і близько зійшовся з С.Д. Носом, Л.І. Глібовим, О.М. Лазаревським, О.В. Марковичем і став членом Чернігівської української громади, яку фактично очолив С.Д. Ніс²⁶. Він брав участь в українському драматичному гуртку «Шановців своєї народності» або «Товаристві кохаючих рідну мову»²⁷, надсилав кореспонденції до «Черниговского листка», який видавав Л.І. Глібов. Водночас він друкувався у петербурзькому часопису «Основа» та «Черниговских губернских ведомостях».

6 липня 1863 р. до Чернігова прибув за дорученням керівництва підпільної організації «Земля і Воля» її представник І.О. Андрущенко, який привіз антиурядові брошури та відозви і зупинився на квартирі С.Д. Носа. Отримавши інформацію про перебування І.О. Андрущенка у Чернігові, 8 липня до губернського центру прибув О.А. Тищинський, який також зупинився у С.Д. Носа. Разом з С.Д. Носом та І.О. Андрущенком він був присутній на вечірці у поручика батальйону внутрішньої сторожі О.М. Білозерського, де вони ознайомилися з привезеними відозвами. Заночувавши у С.Д. Носа та взявши декілька прокламацій, О.А. Тищинський наступного дня повернувся до с. Макишина²⁸.

Однак 11 липня за доносом батальйонного ад'ютанта поручика Герасимова, якого О.М. Білозерський познайомив з протиурядовою літературою, на квартирах О.М. Білозерського та С.Д. Носа було проведено обшук і вилучено значну кількість антиурядових прокламацій, а вони разом І.О. Андрущенком були заарештовані. Дізнавшись про це, О.А. Тищинський спалив заборонену літературу, отриману від І.О. Андрущенка, і обшук, проведений у його помешканні у с. Макишині 20 вересня 1863 р., ніяких компрометуючих матеріалів слідству не дав.

Тим не менше, 12 жовтня 1863 р. О.А. Тищинського було заарештовано і доправлено до Санкт-Петербурга, де він з 16 жовтня утримувався у Катерининській куртині Петропавлівської фортеці²⁹.

Під час слідства і допитів О.А. Тищинський дотримувався вже перевіреної тактики – заперечував будь-яку провину і лише під тиском показань О.М. Білозерського та І.О. Андрущенка потроху зізнавався у тому, що неможливо було заперечити, не додавши слідству жодного нового факту. Читання забороненої літератури, яку взяв у І.О. Андрущенка, знову ж пояснював своєю цікавістю («любопытностью»)³⁰.

8 січня 1864 р. Слідча комісія вирішила звільнити з-під арешту О.А. Тищинського та 7 інших заарештованих осіб до рішення суду «на благонадежное поручительство». Однак у О.А. Тищинського в Петербурзі не знайшлося осіб, які б взяли його на поруки, і він залишався у в'язниці до 10 лютого того ж таки року, коли його звільнили «без поручительства» під суворий нагляд поліції і згодом вислали за місцем проживання³¹.

Повернувшись у квітні 1864 р. до Чернігова, О.А. Тищинський перебував під гласним наглядом поліції, а потім за вироком Сенату, ухваленому вже після закінчення слідства і затвердженому імператором Олександром II 6 квітня 1866 р., відбув двомісячне ув'язнення у Чернігівській в'язниці за те, що у 1861 р. привіз І.О. Андрущенку з Москви до Чернігова заборонені часописи «Колокол» і «Полярную звезду»³².

Оселившись у Чернігові, О.А. Тищинський подав прохання про прийняття його на службу до канцелярії чернігівського губернатора. Очільник губернії князь С.П. Голіцин направив відповідне клопотання міністру внутрішніх справ і 20 вересня того ж таки року отримав позитивну відповідь, оскільки Сенат, розглянувши прохання «дворянина Александра Тищинского об определении его в штат канцелярии [черниговского губернатора], указом от 3-го сентября сего года за № 1636 дал знать министру внутренних дел, что по обстоятельствам дела, к которому прикосновен Тыщинский, не предвидится, чтобы он был приговорен к наказанию, которое могло бы лишить его права на поступление в государственную службу». 17 жовтня 1864 р. губернатор князь С.П. Голіцин запропонував

²⁶ Коваленко О.О. Г. Милорадович і часопис «Черниговский листок». *Література та культура Полісся*: Зб. наук. пр. Ніжин, 2009. Вип. 51. С. 60.

²⁷ Шевелів Б. Леонід Глібов як громадський діяч і письменник. *Глібов Леонід. Твори*. Ювілейне, виправлене та поповнене видання. 1827–1927 / Ред., вст. ст. та уваги Б. Шевеліва. Київ: Сяйво, 1927. С. 17.

²⁸ Дело И. Андрущенко. *Колокол* (Женева). 1865. № 208. 15 ноября. Лист 208 / Факсимильное издание. Москва: Изд-во Академии наук СССР, 1963. Вып. VIII. С. 1701.

²⁹ Дело И. Андрущенко (Продолжение). *Колокол* (Женева). 1866. № 214. 15 февраля. Лист 214 / Факсимильное издание. Москва: Наука, 1964. Вып. IX. С. 1751.

³⁰ Рейфман П.С. К истории кружка... С. 168.

³¹ Там же. С. 169.

³² Тыщинский Александр Амфианович. *Деятели революционного движения в России: Био-библиографический словарь: От предшественников декабристов до падения царизма* / Под ред. Вл. Виленского-Сибирякова, Феликса Кона, А.А. Шилова и др. / Всесоюзное общество политических каторжан и ссыльно-переселенцев. Т. 1: От предшественников декабристов до конца «Народной воли»: Ч. 2: Шестидесятые годы / Сост. А.А. Шилов, М.Г. Карнаухов. Москва, 1928. Стб. 412.

Чернігівському губернському правлінню призначити О.А. Тищинського у штат його канцелярії³³.

На службі у канцелярії чернігівського губернатора О.А. Тищинський доклав чимало зусиль до втілення в життя земської та судової реформ. Згідно з пропозицією «начальника губернии» С.П. Голіцина від 16 січня 1868 р. щодо призначення чиновників у його канцелярію, Чернігівське губернське правління 23 січня того ж таки року «определило исправляющим должность младшего помощника правителя оной, состоящего в штате той канцелярии дворянина Александра Тищинского»³⁴. Зазначимо, що при підтримці губернатора у 1867 р. почало виходити «Особое прибавление к Черниговским губернским ведомостям», редагування якого незабаром було доручено О.А. Тищинському. Б.Д. Грінченко зазначав, що у 1869 р. він перебував на посаді старшого помічника правителя канцелярії чернігівського губернатора³⁵. У 1872 р. О.А. Тищинський був звільнений від поліцейського нагляду. Того ж таки року він разом з учителем чоловічої гімназії М.О. Константиновичем³⁶ звернувся до чернігівського губернатора О.О. Панчулідзева з клопотанням про дозвіл відновити видання з 1 січня 1873 р. газети «Черниговский листок». Губернатор їх підтримав і направив відповідне клопотання до Петербурга. Але це мало непередбачувані наслідки: центральна влада не тільки заборонила видавати газету, а й запропонувала губернатору звільнити О.А. Тищинського зі служби, що й було здійснено 31 липня 1873 р.³⁷

Надалі О.А. Тищинський служив у самоврядних установах Чернігівської губернії. У вересні 1874 р. він був обраний гласним Чернігівського повітового земського зібрання і на його першому засіданні – гласним Чернігівського губернського земського зібрання та членом повітової земської управи³⁸. Протягом 1874–1876 рр. О.А. Тищинський був членом Чернігівської повітової земської управи, а у 1877–1880 рр. очолював цей виконавчий орган повітового земства. 28 вересня 1877 р. його разом з М.О. Константиновичем було обрано членами Чернігівської повітової училищної ради³⁹. Авторитет О.А. Тищинського у земстві був достатньо високий, тому земці обрали його почесним мировим суддею на 1879–1881 рр. Указом Сенату від 20 квітня 1879 р. О.А. Тищинський разом з відомими громадським діячами В.М. Хижняковим, М.О. Константиновичем, О.П. Карпінським був затверджений почесним мировим суддею по Чернігівському повіту на цей же термін⁴⁰.

Під час перебування О.А. Тищинського на чолі Чернігівської повітової земської управи повітове земство звернуло серйозну увагу на освіту і медицину, почало «піклуватися, щоб справедливо розкласти податки, які доти найбільше брато з селян», було перебудовано Красний міст у Чернігові⁴¹. Він був одним з ініціаторів та членів-засновників Чернігівської громадської бібліотеки, відкритої 28 березня 1877 р. Дослідник українського руху О. Моргун згадував О.А. Тищинського як «голову Чернігівської [повітової] земської управи, організатора дешевого кредиту для селян, члена Чернігівської української громади»⁴².

Обраний губернським гласним від Чернігівського повіту на 1874–1876 рр.⁴³, О.А. Тищинський плідно працював у губернському земстві. Зокрема, на засіданнях Чернігівського губернського земського зібрання у січні 1877 р. він був обраний до складу комісії з питань взаємного земського страхування, наступного дня – до складу комісії з питань організації земського ополчення, а 17 січня у складі 19 гласних підписав протест проти дій тимчасово головуючого на зібранні чернігівського повітового предводителя дворянства Д.З. Подольського, який відмовився оголосити догану гласним, котрі демонстративно не брали участі в роботі зібрання⁴⁴.

О.А. Тищинський чимало прислужився й міському самоврядуванню Чернігова. Під час виборів гласних Чернігівської міської думи на 1875–1878 рр. від виборців 2-го розря-

³³ ДАЧО. Ф. 127. Оп. 1. Спр. 4690. Арк. 1.

³⁴ Там само. Оп. 12а. Спр. 35. Арк. 1.

³⁵ Грінченко Б. Олександр Тищинський. *Зоря*. 1896. Число 17. С. 339.

³⁶ Див.: Рахно О.Я. Голови Чернігівської губернської земської управи: Біобібліографічний довідник. Чернігів: Десна Поліграф, 2013. С. 78–87.

³⁷ Сиваченко М., Деко О. Леонід Глібов: Дослідження і матеріали. Київ, 1969. С. 136–139.

³⁸ Журналы очередного заседания Черниговского уездного земского собрания. 1874. Чернигов: Земская тип-фия, 1875. С. 26.

³⁹ Черниговское уездное земское собрание 25–28 сентября 1877 г. *Черниговские губернские ведомости*. 1877. № 41. 9 октября. Особое прибавление. С. 1–2.

⁴⁰ Служебные перемены по Черниговской губернии. *Черниговские губернские ведомости*. 1879. № 26. 1 июля. Часть официальная. С. 3.

⁴¹ Грінченко Б. Олександр Тищинський... С. 339.

⁴² Моргун О. Українські діячі в земствах. *Український історик*. 1969. № 1–3. С. 59.

⁴³ Состав Черниговского губернского земства (1865–1884). *Земский сборник Черниговской губернии*. 1884. № 6–10. Приложение. С. 88–89.

⁴⁴ Журналы Черниговского губернского земского собрания очередной сессии 1876 г., состоявшейся в январе 1877 г. [8–18 января 1877 г.]. *Земский сборник Черниговской губернии*. 1877. № 1–4. Приложение. С. 12, 41, 365.

ду був обраний дворянин О.А. Тищинський⁴⁵. Гласним міської думи він був переобраний і на наступні 1879–1882 рр.⁴⁶ та 1883–1886 рр.⁴⁷ На першому засіданні новобраного складу думи 29 січня 1879 р. відбулися вибори дирекції Чернігівського міського банку. Директором був обраний О.П. Карпінський, заступниками В.П. Гутман і М.О. Константинович, а кандидатами у заступники – губерньський секретар О.А. Тищинський і купець І.Л. Балабанов⁴⁸. У зв'язку з відмовою О.П. Карпінського виконувати обов'язки директора Чернігівського міського банку 30 жовтня 1880 р. на цю посаду був обраний М.О. Константинович, а заступником на місце останнього 12 листопада 1880 р. – О.А. Тищинський⁴⁹.

Протягом 1880–1896 рр. гласні Чернігівської міської думи постійно переобирали О.А. Тищинського заступником директора Чернігівського міського громадського банку⁵⁰. Ця фінансова установа, створена на підставі рішення Чернігівської міської думи від 19 лютого 1875 р., відіграла виключно важливу роль у соціально-економічному житті міста й регіону. За 25 років своєї діяльності банк отримав 1,4 млн. крб. чистого прибутку, з яких у розпорядження міської думи було передано 670 тис. крб. і близько 38 тис. крб. – на благодійні цілі⁵¹. Значна заслуга у цьому належала товаришу (заступнику) директора банку О.А. Тищинському. Сучасники високо оцінювали його діяльність на цій посаді: «Благодаря ему, хорошо знавшему уезд (по должности председателя земской управы), в банке развился и окреп крестьянский кредит, большим и преданным сторонником которого был покойный. Близкое и непосредственное участие А.А. Тищинского в делах банка, в связи с той редкой популярностью и репутацией, какими он пользовался в обществе, несомненно, также много способствовали успеху банка»⁵².

Разом з тим, О.А. Тищинський плідно працював на засіданнях Чернігівської міської думи. Зокрема, на її засіданні 29 жовтня 1881 р. обговорювалося питання про пожертву місту графом Г.О. Милорадовичем фамільної бібліотеки з тим, щоб для неї «было устроено достаточное и приличное помещение». Причому половину видатків на його улаштування граф брав на себе⁵³. Беручи участь у обговоренні питання, гласний О.А. Тищинський заявив, що «ему известно, что библиотека графа представляет весьма обширное и ценное книгохранилище, которое собиралось отцом и дедом графа. В ней кроме массы весьма редких исторических сочинений, есть собрание всех классиков, а также и позднейшие периодические издания. Как член Правления общественной библиотеки гл. Тищинский выразил, что с принятием городом библиотеки Милорадовича Правление намерено передать городу и свою библиотеку, которая успела уже обогатиться значительным количеством разных книг и журналов и посещается ежедневно большим числом читающей публики, несмотря на взимаемую за чтение плату. С передачею же городу плата эта, вероятно, будет отменена, и тогда число читающих будет гораздо больше. Вместе с тем, Правление намерено передать городу и до 500 р., пожертвованных Болботом на постройку здания для библиотеки. Ввиду этого, гл. Тищинский предложил теперь же решить вопрос о принятии городом библиотеки Милорадовича.

Дума постановила: принять дар графа Милорадовича, выразив от города глубокую благодарность. Вопрос же о помещении для библиотеки оставить открытым до ознакомления с ее характером и составом». Однак цілком несподівано цей проєкт викликав неоднозначну реакцію з боку частини гласних міської думи і зрештою з низки причин не був втілений в життя⁵⁴.

На засіданні думи 6 червня 1884 р. О.А. Тищинського обрали до складу комісії, яка спільно з міською управою розглядала проєкт будівництва військових казарм у Чернігові⁵⁵.

На початку 1860-х рр. О.А. Тищинський одружився з Зінаїдою Францівною Дельмас (1843–05.03.1901), яка мала французьке коріння і була лютеранського віросповідання⁵⁶.

⁴⁵ Свод постановлений Черниговской городской думы от 1871–1883 г. / Составлено, на основании постановления Думы, городским гол. В.М. Хижняковым]. Чернигов: Губернская тип-фия, 1883. С. 280.

⁴⁶ Там же. С. 682.

⁴⁷ Свод постановлений Черниговской городской думы от 1883–1887 г. / Составил по поручению Думы В. Хижняков. Чернигов: Тип-фия Губернского земства, 1896. С. 5.

⁴⁸ Свод постановлений... от 1871–1883 г. ... С. 685.

⁴⁹ Там же. С. 982–983.

⁵⁰ Очерк 25-летней деятельности Черниговского городского общественного банка. 1875–1900. Чернигов: Тип-фия Губернского земства, 1900. С. 17.

⁵¹ Тридцатилетие деятельности Черниговского городского общественного управления 1870–1901 г., с очерком истории г. Чернигова. Чернигов: Тип-фия Губернского земства, 1901. С. 218.

⁵² Очерк 25-летней деятельности... С. 17.

⁵³ Свод постановлений... от 1871–1883 г. ... С. 1108.

⁵⁴ Свод постановлений... от 1871–1883 г. ... С. 1109–1110; Коваленко О.О. Книга в житті і діяльності Г.О. Милорадовича. *Краєзнавча діяльність бібліотек Чернігівщини*. 36. мат. обл. наук.-практ. конф. Чернігів, 2016. С. 90.

⁵⁵ Свод постановлений... от 1883–1887 г. ... С. 91.

⁵⁶ ДАЧО. Ф. 679. Оп. 10. Спр. 1015. Арк. 45 зв.

Садиба родини Тищинських знаходилася неподалік садиби М.М. Коцюбинського на Сіверянській вулиці, але до наших днів не збереглася⁵⁷. Згідно зі «Сведєнями о фабриках и заводах, находящихя в Черниговской губернии» від 12 жовтня 1902 р., нащадкам О.А. Тищинського належав цегельний завод, що знаходився в їхній садибі за Казанською церквою по вулиці Сіверянській⁵⁸.

Подружжя виховувало сімох дітей, з-поміж яких була Любов (1878 р. н.) – відома співачка-артистка Андреева-Дельмас, приятелька О.О. Блока, якій він присвятив цикл віршів «Кармен»⁵⁹.

В останні роки життя О.А. Тищинський продовжував плідну громадську діяльність. Він був дійсним членом Чернігівського губернського статистичного комітету, завідував господарством та був скарбником «Черниговской общины сестер милосердия Св. Феодосия», членом Правління і скарбником Чернігівського аматорського музично-драматичного гуртка⁶⁰.

О.А. Тищинський був активним діячем українського національного руху. А.В. Верзилов і М.М. Грінченко вважали його взірцем «свідомого українця»⁶¹. На думку Т.П. Демченко, О.А. Тищинський відіграв важливу роль у «наверненні в українство» І.Л. Шрага, й у цьому сенсі може вважатися його «хрещеним батьком»⁶². Відтак цілком закономірно у 1893 р. О.А. Тищинський разом з В.Т. Андрієвським, А.В. Верзиловим та І.Л. Шрагом відновили діяльність Чернігівської громади⁶³. М.М. Грінченко згадувала: «У Чернігові Тищинський, або “кум”, як його звичайно звали, був після Шрага найпопулярнішою людиною. Мабуть не було ніякої справи громадської, де б він не був діяльним робітником.

Що до справи української, то він ще з часів студентських став свідомим Українцем. Він товаришував з В.Б. Антоновичем, П.П. Чубинським, П.С. Єфименком, Л.І. Глібовим, писав до “Основи”, до Глібівського “Черниговского листка”, мав зносини з Галичиною, добував звітні книги, давав гроші на закордонні видання. І тільки через його старання Глібів за останні роки свого життя, бувши вже сліпим, чимало написав для дітей “Загадок”, які Тищинський посилав до Львова»⁶⁴. М.А. Плевако зазначав, що саме завдяки О.А. Тищинському Л.І. Глібов «після чималої перерви у 70–80-х рр., знов почав писати свої українські байки, дитячі вірші й загадки й друкувати їх у галицькому “Дзвінку” (почав виходити від 1890-го р.). Тищинський і сам записував від Л. Глібова байки, коли той осліп. Взагалі він опікувався байкарем в останні роки його життя, написав спогади про його й інші статті і замітки»⁶⁵.

Авторитет О.А. Тищинського у самоврядних інституціях Чернігова та серед його мешканців був доволі високий, відтак Чернігівське губернське земське зібрання запровадило «Стипендію імені губернського секретаря Александра Амфиановича Тищинского» для студента одного з вищих навчальних закладів Російської імперії за рахунок відсотків з капіталу в 6500 руб. (273 руб. 12 коп. на рік), які пожертвував з цією метою відомий меценат І.Я. Дунін-Борковський. Призначати стипендіатів мав О.А. Тищинський, а після його смерті Чернігівське губернське земське зібрання. «Положение о стипендии имени Александра Амфиановича Тищинского» було затверджено міністром народної освіти 28 березня 1895 р.⁶⁶

Помер О.А. Тищинський 28 січня 1896 р. Як засвідчив сучасник, «на бібліотечному посту»: під час «вечора» в залі Дворянського зібрання на користь громадської бібліотеки, якого він був відповідальним розпорядчиком, почув себе О.А. недобре, непомітно зник, ні з ким не попрощавшись, а через годину дочки небіжчика, вертаючись додому, знайшли

⁵⁷ Половнікова С.О. Колись на Сіверянській... (за спогадами та архівними джерелами). М. Коцюбинський: погляд з ХХІ ст.: 36. мат. Всеукр. наук.-практ. конф. 18–19 вересня 2014 р., прис. 150-річчю від д. н. М. Коцюбинського. Чернігів: Вид-ць Лозовий В.М., 2014. С. 304–310.

⁵⁸ Степанова О. Цегельне виробництво на Чернігівщині у ХІХ – на початку ХХ ст. *Сіверянський літопис*. 1995. № 5. С. 92.

⁵⁹ Див.: Студьонова Л.В. Батько – голова земської управи, дочка – оперна співачка. *Біла хата*. 2003. № 4 (268). 24 січня. С. 6; Обоймина Е.Н., Татькова О.В. 100 знаменитих муз. Харків: ФОЛІО, 2004. С. 399–404.

⁶⁰ Календарь Черниговской губернии на 1895 г. / Издание Черниговского губернского статистического комитета. Чернигов: Тип-фия Губернского правления, 1894. С. 386, 361, 388, 398, 381.

⁶¹ Грінченкова М., Верзилів А. Чернігівська українська громада. Спогади. *Чернігів та Північне Лівобережжя: огляди, розвідки, матеріали*. Київ, 1928. С. 465.

⁶² Демченко Т.П. Вибір шляху: українська доля Іллі Шрага. *Сіверянський літопис*. 2007. № 4. С. 7.

⁶³ Грінченкова М., Верзилів А. Чернігівська українська громада... С. 463; Рахно О.Я. Чернігівські земці. Чернігів: КП «Вид-тво “Чернігівські обереги”», 2009. С. 251–282.

⁶⁴ Грінченкова М., Верзилів А. Чернігівська українська громада... С. 465.

⁶⁵ Плевако М.А. Статті, розвідки та біобібліографічні матеріали. Нью-Йорк–Париж, 1961. С. 576. Див. також: Н. Памяти Александра Амфиановича Тищинского и доктора Степана Даниловича Носа. *Черниговская земская газета*. 1918. № 79–80. 12 (25) октября. С. 7–8.

⁶⁶ Положение о стипендии имени Александра Амфиановича Тищинского. *Земский сборник Черниговской губернии*. 1895. № 4–5. С. 17–18.

батька мертвим на порозі власної хати...»⁶⁷ На засіданні Чернігівського губернського земського зібрання 28 січня 1896 р. його голова губернський предводитель дворянства граф Г.О. Милорадович, «заявил о внезапной кончине А.А. Тищинского, предложил собранию почтить память его, как бывшего земского деятеля – губернского гласного и председателя Черниговской уездной земской управы – вставанием, а также отслужить панихиду по умершему, пользовавшимся симпатиею и любовью всех, кому приходилось сталкиваться с этим человеком идеальной честности.

Собрание с полным сочувствием отнеслось к этому предложению и почтило память А.А. Тищинского вставанием». Наступного дня по О.А. Тищинському була відслужена панахида⁶⁸.

Чернігівська міська дума «по случаю кончины А.А. Тищинского, как известного редкого не стяжателя, постановила: принять похороны его на счет банка, в помещении банка поставит портрет, а на могиле его памятник от имени города. Кроме того, дума выдала семье А.А. Тищинского единовременное пособие и пенсию»⁶⁹.

Похорони О.А. Тищинського відбулися 30 січня того ж таки року. О 12-й годині дня у Воскресенській церкві преосвященний Питирим здійснив відспівування покійного, а після служби тіло небіжчика було винесено на погост і поховано біля храму⁷⁰. На похоронах були присутні чернігівський губернатор Є.К. Андрієвський з дружиною, віце-губернатор О.С. Долгово-Сабуров та інші високопосадовці⁷¹. Могила О.А. Тищинського і пам'ятник з написом «А.А. Тищинский, благодарный город Чернигов» збереглися до наших днів. Його дружина З.Ф. Тищинська ненадовго пережила чоловіка, померла 5 березня 1901 р. й була похована 6 березня того ж таки року на загальному кладовищі (надгробок зберігся)⁷².

Кращі представники української ліберально-демократичної інтелігенції, до якої належав О.А. Тищинський, сповідували, на думку С.Г. Іваницької, «тактику “малих справ” у ім'я “великої мети”, не переступаючи через “межі можливого”, не впадаючи в утопію чи антиутопію. Просто, відповідально й совісно своє “діло робили”. Кожен на своєму місці, у межах сил, таланту, здоров'я та літ, одмірених долею»⁷³. І справді, О.А. Тищинський значною мірою прислужився розвою громадського, культурного та наукового життя на Чернігівщині. Нещодавно було оприлюднено біобібліографію його публікацій⁷⁴, відтак на часі видання збірника краєзнавчих розвідок О.А. Тищинського, а також вшанування його пам'яті, зокрема, встановлення меморіальної дошки на будинку колишньої Чернігівської повітової земської управи.

References

Stepanova O. (1995). Tselne vyrobnytstvo na Chernihivshchyni u XIX – na pochatku XX st. [Brick production in the Chernihiv region in XIX – early XX c.]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*. № 5. P. 92–94.

Studonova L.V. (2003). Batko – holova zemskoi upravu, dochka – opera spivachka. Bila khata [Father – the head of land administration, daughter – an opera singer]. № 4 (268). P. 6.

Oboimyna, E.N., Tatkova, O.V. (2004). 100 znamenytukh muz [100 famous muses]. P. 399–404. Kharkov, Ukraine.

Dudko, V. (2006). «Rannii» Oleksandr Tyshchynskiy: storinky zhyttia i tvorhosti [«An early» Alexander Tyshchynskiy: life and creation pages]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*. № 6. P. 76–83.

Demchenko, T.P. (2007). Vybir shliakhu: ukrainska dolia Ili Shraha [The choose of the way: Ukrainian destiny of Ilya Shrah]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*. № 4. P. 3–9.

Rakhno O.Ya. (2009). Chernihivski zemtsi [Chernihiv landowners]. Chernihiv, Ukraine.

Kovalenko O.O. (2009). H. Myloradovych i chasopys «Chernyhovskiy lystok» [H. Miloradovic and magazine «Chernihiv leaf»]. *Literatura ta kultura Polissia: Zbirnyk naukovykh prats – Literature and culture of Polissya. Collection of scientific works*. Vyp. 51. P. 59–67. Nizhyn, Ukraine.

Camoilenko, H.V. (2011). Virnyi druh L. Hlibova O. Tyshchynskiy [A true friend of L. Hlibov A. Tyshchynskiy]. *Literatura ta kultura Polissia: Zbirnyk naukovykh prats – Literature and culture of Polissya. Collection of scientific works*. Vyp. 63. P. 49–59. Nizhyn, Ukraine.

⁶⁷ Максимович Т. [Могилянський М.] Чернігівські мемуаристики... Кн. XXV (1929). С. 370.

⁶⁸ Журналы заседаний Черниговского губернского земского собрания XXXI сессии 1895 г., с 16-го января по 1-е февраля 1896 г. Чернигов: Тип-фия Губернского Земства. 1896. С. 120, 125.

⁶⁹ Очерк 25-летней деятельности... С. 11.

⁷⁰ Похороны А.А. Тищинского. *Черниговские губернские ведомости*. 1896. № 699. 2 февраля. Часть неофициальная. С. 2.

⁷¹ Местные известия. *Черниговские губернские ведомости*. 1896. № 697. 31 января. Часть неофициальная. С. 1.

⁷² ДАЧО. Ф. 679. Оп. 10. Спр. 1015. Арк. 45 зв.

⁷³ Іваницька С. Г. Українська ліберально-демократична партійна еліта: «колективний портрет» (кінець XIX – початок XX ст.). Запоріжжя: Просвіта, 2011. С. 13.

⁷⁴ Олександр Амфіанович Тищинський (1835–1896): (Біобібліогр. покажч.) / Упор. і вступ. ст. О.Б. Коваленка та О.Я. Рахна; Наук. ред. О.Б. Коваленко; Ред. І.Я. Каганова; Відп. за вип. І.М. Аліференко. Чернігів: Черніг. ОУНБ ім. В.Г. Короленка, 2020. 79 с.

Ivanytska, S.H. (2011). *Ukrainska liberalno-demokratychna partiina elita: «kolektyvnyi portret» (kinets XIX – pochatok XX st.)* [Ukrainian liberal-democratic party elite: «collective portrait» (the end of XIX – the early XX c.)]. Zaporizhzhia, Ukraine.

Rakhno O.Ya. (2013). *Holovy Chernihivskoi hubernskoi zemskoi upravly: Biobibliografichniy dovidnyk* [Heads of the Chernihiv provincial zemstvo administration: Biographical guide]. Chernihiv, Ukraine.

Mylytsia, Yu. (2013). *Ukrainskyi hromadskyi ta politychnyi diiach Oleksandr Tyshchynskyi (1835–1896)* [Ukrainian public and political figure Alexander Tyshchynskyi (1835–1896)]. *Juvenia studia: Zbirnyk studentskykh naukovykh prats – Juvenia studia: Collection of student scientific works*. Vyp. 3. P. 127–129. Chernihiv, Ukraine.

Polovnikova, S.O. (2014). *Kolys na Siverianskii ... (za spohadamy ta arkhivnymy dzherelamy)* [Once in Siverschina ... (according to memoirs and archival sources)]. *M. Kotsiubynskyi: pohliad z XXI st.: Zb. materialiv Vseukr. nauk.-prakt. konf. 18–19 veresnya 2014 r., prysviacheni 150-richchiu vid dnia narodzhennia M. Kotsiubynskoho – M. Kotsyubynsky: a view from XXI c.: Collection of materials of All-Ukrainian scientific-practical conference 18–19 of September 2014, assigned 150th anniversary of the day of the birth of M. Kotsyubynsky*. P. 304–310. Chernihiv, Ukraine.

Kovalenko, O.O. (2016). *Knyha v zhytti i diialnosti H.O. Myloradovycha* [Book in life and work of H.A. Miloradovic]. *Kraieznavcha diialnist bibliotek Chernihivshchyny. Zbirnyk materialiv oblasnoi nauko-vo-praktychnoi konferentsii – Local lore activity of libraries of Chernihiv region. Collection of materials of the regional scientific-practical conference*. P. 90. Chernihiv, Ukraine.

Коваленко Олександр Борисович – кандидат історичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін ім. О.М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка.

Kovalenko Oleksandr B. – Ph.D. in Historical Sciences, Professor, Director of the O.M. Lazarevsky Educational and Scientific Institute of History and Socio-humanitarian disciplines of the T. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium».

Рахно Олександр Якович – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України, археології та краєзнавства Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін ім. О.М. Лазаревського Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т.Г. Шевченка.

Rakhno Oleksandr Ya. – Ph.D. in Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of History of Ukraine, Archeology and Local History of the O.M. Lazarevsky Educational and Scientific Institute of History and Socio-humanitarian disciplines of the T. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium».

O.A. TYSHCHYNSKYI'S SOCIAL ACTIVITY (1835–1896)

The purpose of the publication is to reconstruct the main stages of life and social activity of O.A. Tyshchynskyi (1835–1896), who largely contributed to the development of civil society, local government, education, science and culture in Chernihiv region. The scientific novelty of the publication is related to the use of newly discovered sources and historiographical studies, analyzed on the basis of the principles of historicism, objectivity and comprehensiveness with the help of modern methodological tools. Conclusions. The involved source base allowed to find out the directions of multifaceted activity of O.A. Tyshchynskyi, that belonged to the liberal-democratic intelligentsia and was one of the key figures in many spheres of life in Chernihiv region and an active participant of the Ukrainian national movement in the region in the second half of the XIX c. The member of the Chernihiv hromada in the 80s and 90s of the XIX c., the member of the Chernihiv county and provincial zemstvo assemblies, Chernihiv City Duma, the chairman of the Chernihiv county zemstvo administration, honorary justice of the peace, one of the founders of the Chernihiv Public Library and leaders of the Chernihiv City Bank, O.A. Tyshchynskyi had considerable authority among contemporaries, who called his «kum» with authority. Therefore, the promulgation of the creative heritage and honoring the memory of O.A. Tyshchynskyi seems to be an urgent need.

Key words: O.A. Tyshchynskyi, Kharkiv-Kyiv Student Society, Chernihiv hromada, Chernihiv County Zemstvo, Chernihiv City Duma, Chernihiv City Bank.

Дата подання: 12 листопада 2021 р.

Дата затвердження до друку: 18 листопада 2021 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Коваленко О., Рахно О. Громадська діяльність О.А. Тищинського. *Сіверянський літопис*. 2021. № 6. С. 114–122. DOI: 10.5281/zenodo.5794184.

Цитування за стандартом APA

Kovalenko, O., Rakhno, O. Hromadska diialnist O.A. Tyshchynskoho (1835–1896) [O.A. Tyshchynskyi's social activity (1835–1896)]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 6, P. 114–122. DOI: 10.5281/zenodo.5794184.